МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

ЛАНОВЕНКО Алла Олегівна

УДК 378.147.091.33:004.032.6(043.3)

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИМЕДІА

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Шестопалюк Олександр Васильович,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, ректор, м. Вінниця.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Семеног Олена Миколаївна,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, старший науковий співробітник відділу теорії та історії педагогічної майстерності, м. Київ;

кандидат педагогічних наук, доцент
Осадча Катерина Петрівна,
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, доцент кафедри інформатики і кібернетики, директор Центру дистанційного навчання,
м. Мелітополь.

Захист відбудеться «25» червня 2014 р. об 11 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21001, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корп. № 2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (21001, м. Вінниця, вул. Острозького, 32).

Автореферат розіслано «23» травня 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради **А. М. Коломієць**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Інтеграція України в Європейський простір тісно пов'язана з якістю національної системи освіти, її конкурентоспроможністю, відповідно до вимог Болонської конвенції, фундаментальними змінами її системи та гуманізацією змісту. Модернізація освіти неможлива без докорінних змін у діяльності викладача, його особистості, що викликає зміни в системі професійної підготовки майбутніх учителів. Вища педагогічна освіта України нині переживає непростий етап переоцінки цінностей, переосмислення загальноприйнятих пріоритетів у підготовці майбутніх учителів. Про це йдеться в дослідженнях А. Алексюка, А. Вербицького, С. Гончаренка, Р. Гуревича, І. Зязюна, Т. Ковальова, О. Куцевол, Н. Ничкало, С. Сисоєвої, М. Скаткіна, Г. Тарасенко, В.Шахова, О. Шестопалюка та ін. Утрачають свою актуальність і потребують зміни форми, методи й засоби навчання у вищих навчальних закладах (ВНЗ). Широкомасштабне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) спонукає по-новому осмислити зміст вищої професійної освіти. Не є винятком і педагогічна освіта, оскільки вчитель – це своєрідна сполучна ланка між поколіннями, що передає накопичені віками знання й досвід. Компетентний педагог із багатим творчим потенціалом і прагненням до самовдосконалення – це нова вимога часу, коли йдеться про встановлення балансу традицій та інновацій.

Сучасні моделі розвитку компетентності ґрунтуються на засадах компетентнісного підходу до освіти, суть якого полягає в тому, що увага акцентується на результатах освіти, причому, як результат розглядається не сума засвоєної інформації, а здатність людини ефективно діяти в різних професійних ситуаціях. У практичній діяльності педагогічних ВНЗ відбувається переорієнтація оцінки результативності освіти з понять «підготовленість», «освіченість», «загальна культура», «вихованість» на поняття «компетенція», «компетентність». У працях науковців щодо реалізації компетентнісного підходу (А. Баранніков, В. Байденко, В. Безрукова, Н. Бібік, Е. Зеєр, І. Зимняя, Н. Кузьміна, А. Маркова, Т. Орджі, В. Петрук, О. Пометун, Дж. Равен, О. Семеног, М. Стобарт, О. Темняткін, Г. Халаж, М. Холстед, Н. Хомський, А. Хуторской та ін.) зазначається, що проблема формування компетентності особистості складна і в якісному, і в структурному відношенні. Проте, застосування компетентнісного підходу в освіті, як показує практика, дає значні результати.

Нині педагогічні ВНЗ забезпечують підготовку вчителів, які орієнтовані на особистісний і професійний саморозвиток, готові творчо працювати в сучасних навчальних закладах різних типів і рівнів акредитації. Актуальність цього завдання підвищується у зв'язку з переходом до нових стандартів навчання, що передбачають реалізацію принципу гуманізації освіти, методологічну переорієнтацію процесу навчання на розвиток особистості студента, визнання її самобутності й самоцінності. Їх реалізація може бути здійснена шляхом впровадженню ІКТ і засобів мультимедіа, що сприяють підвищенню рівня освіти й удосконалюють якість навчання завдяки інтенсифікації навчально-виховного процесу. Проблеми їхнього впровадження й ефективного застосування розглядалися в низці теоретичних і експериментальних досліджень вітчизняних і зарубіжних педагогів. Окремі питання цієї проблеми вже розкрито в працях Т. Бабенко, В. Бикова, Р. Гуревича, І. Захарової, М. Кадемії, Д. Кречмана, А. Литвина, Є. Машбиця, К. Осадчої, Є. Полат, І. Роберт, В. Трайнєва,

І. Трайнєва, Д. Чернилевського, Л. Шевченко та інших педагогів-дослідників. Вивчення праць Е. Батальщикова, І. Гавриш, Т. Койчевої, В. Павлова, Т. Подобєдова, С. Рощіна, Л. Сметаніна, Є. Співаковської-Вандерберг та ін. дозволило зробити висновок про те, що використання засобів мультимедіа позитивно впливає на рівень готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до професійної діяльності в інформаційному суспільстві, їхню професійну мобільність, здатність швидко адаптуватися до мінливих умов праці, готовність до самоосвіти й самореалізації.

Теоретичне обґрунтування впровадження засобів мультимедіа в педагогічних ВНЗ, єдиний підхід до навчального матеріалу є проблемою професійної педагогіки, оскільки постійно загострюються суперечності між: необхідним рівнем сформованості ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей, що дозволяє їм науково обґрунтовано планувати й здійснювати ефективний навчальний процес, та наявним рівнем підготовки студентів педагогічних ВНЗ; потребою суспільства в підвищенні ефективності та якості професійної підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей та уповільненими темпами перебудови системи підготовки педагогічних кадрів; особистісно орієнтованим навчанням і тенденцією до збільшення самостійної роботи (відповідно до вимог Болонського процесу); значною кількістю інформації про використання ІКТ і засобів мультимедіа в навчальному процесі та відсутністю науково обґрунтованої методики застосування вказаних засобів для формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей.

Водночас проблема застосування засобів мультимедіа в галузі формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей поки що досліджена недостатньо, зокрема, подальших наукових пошуків потребує наступне: у ВНЗ застосовуються інновації як практичного, так і теоретичного рівнів, вони є показником їхнього активного розвитку й адаптації до нових соціально-економічних умов; інноваційні процеси пов’язані з творчістю, креативністю професорсько-викладацького складу ВНЗ, що забезпечує підвищення ефективності й якості навчання й виховання, формування та розвитку інтелектуальної, творчої, компетентної особистості.

Усе це передбачає доцільність розроблення, обґрунтування й експериментальної перевірки методики формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. Ураховуючи аргументовану актуальність проблеми, нами обрано тему дисертаційного дослідження: *«Формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа»*.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами й темами. Дисертаційну роботу виконано в річищі тематичного плану науково-дослідної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за темою «Теоретичні та методичні основи технологій електронного навчання в закладах професійної освіти» (наказ Міністерства освіти і науки (МОН) України від 17.12.2007 р. № 1043). У дослідженні враховано вимоги Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про Національну програму інформатизації», «Про інноваційну діяльність»; «Положення про організацію навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах»; «Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року»; наказів МОН України «Про впровадження кредитно-модульної системи

організації навчального процесу», «Про затвердження Державної програми «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці», «Освіта (Україна XXI століття)»; інших нормативних актів, що регламентують діяльність ВНЗ.

Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Вінницького державного педагогічного університету (28.01.2004 р., протокол № 5) та узгоджено в Міжвідомчій Раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (25.01. 2011 р., протокол № 1).

Мета дослідження − теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа в педагогічних ВНЗ.

Для досягнення мети й перевірки гіпотези нами сформульовані такі **завдання:**

1. З'ясувати педагогічні аспекти формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей; теоретично узагальнити досвід застосування мультимедіа в освіті.

2. Визначити та дослідити організаційно-педагогічні умови, розробити модель формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа.

3. Уточнити компоненти, критерії та рівні сформованості ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа; експериментально перевірити ефективність організаційно-педагогічних умов.

4. За результатами досліджень розробити дидактичні матеріали та укласти методичні рекомендації для професорсько-викладацького складу, студентів педагогічних ВНЗ щодо формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у педагогічних ВНЗ.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа.

Робоча **гіпотеза дослідження** полягає в припущенні, що застосування засобів мультимедіа в навчальному процесі педагогічних ВНЗ приведе до підвищення ефективності формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей, якщо забезпечити реалізацію таких організаційно-педагогічних умов:

– побудова навчального процесу із застосуванням засобів мультимедіа на основі інноваційних технологій;

– розроблення та застосування Веб-квестів як засобу моделювання квазіпрофесійної діяльності для розвитку ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей;

– використання засобів мультимедіа для самоосвіти та стимулювання самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Методи дослідження: *теоретичні:* аналіз і узагальнення філософської, психологічної, педагогічної та спеціальної літератури для порівняння, зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему, визначення проблеми, мети, завдань,

об’єкта, предмета та гіпотези дослідження; *емпіричні:* педагогічне спостереження й аналіз занять, бесіди й анкетування викладачів і студентів, тестування з метою визначення ролі ІКТ і засобів мультимедіа в освіті, самооцінювання для виявлення рівня сформованості ключових компетентностей, експертне оцінювання, моделювання; педагогічний експеримент з метою апробації ефективності обґрунтованих організаційно-педагогічних умов; якісний і кількісний аналіз результатів на основі методів *математичної статистики*, що застосовувалися з метою перевірки ефективності організаційно-педагогічних умов та розробленої моделі формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа.

Організація та експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Житомирського державного університету імені Івана Франка, Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, Хмельницького національного університету, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Вінницького обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників. Дослідження проводилося поетапно – з 2008 по 2013 рік. У ньому взяла участь 781 особа (714 студентів, 67 викладачів).

Наукова новизна й теоретичне значення дослідження полягають у тому, що:

– *вперше* визначено й теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови (побудова навчального процесу із застосуванням засобів мультимедіа на основі інноваційних технологій; розроблення та застосування Веб-квестів як засобу моделювання квазіпрофесійної діяльності для розвитку ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей; використання засобів мультимедіа для самоосвіти та стимулювання самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів); умотивовано й представлено модель формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа;

– *уточнено* поняття «ключові компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей», «мультимедіа», «Веб-квест»; критерії та рівні сформованості ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа;

– *подальшого розвитку* набули методи й засоби професійної підготовки студентів у педагогічних ВНЗ; компонентний склад і показники ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що в процесі роботи *розроблено та впроваджено* методику застосування засобів мультимедіа на основі інноваційних технологій; Веб-квести німецькою та англійською мовами, блог викладача та блог-квест «Підготовка майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа» для самоосвіти та організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності; *укладено* методичні рекомендації для професорсько-викладацького складу і студентів, що можуть використовуватися під час упровадження засобів мультимедіа в навчальний процес педагогічних ВНЗ для підвищення ефективності та якості освіти, підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. Матеріали дисертаційної роботи можуть бути використані в подальших дослідженнях із проблем професійної підготовки майбутніх учителів та з питань застосування засобів мультимедіа в педагогічних ВНЗ.

Основні положення дисертаційного дослідження **впроваджено** в навчально-виховний процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/35 від 11.12.2013 р.), Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 1017 від 27.11.2013 р.), Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (довідка № 2612 від 09.12.2013 р.), Хмельницького національного університету (довідка № 1255 від 03.12.2013 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 348/10 від 28.11.2013 р.), Вінницького обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників (довідка № 01/21-1059 від 12.12.2013 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні, методичні та практичні результати й загальні висновки доповідалися, обговорювалися й одержали схвалення на міжнародних науково-практичних конференціях: «Теоретичні та методичні засади розвитку професійно-педагогічної освіти у контексті європейської інтеграції» (Київ, 2005), «Засоби реалізації сучасних технологій навчання» (Кіровоград, 2005), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Вінниця, 2010, 2012), «Інноваційні технології в освіті» (Ялта, 2011), «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2011), «Інформаційні технології в освіті, науці і виробництві» (Луцьк, 2011), «Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти» (Харків, 2011), «Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи» (Львів, 2012); «Академическая наука – проблемы и достижения» (Москва, 2013); «Психология и педагогика: методика и проблемы практического применения» (Новосибірськ, 2013); Всеукраїнській науковій конференції «Розвиток вищої педагогічної освіти в контексті приєднання України до Болонського процесу» (Тернопіль, 2005), регіональних науково-практичних конференціях студентів магістратури, аспірантів і докторантів «Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень» (Вінниця, 2012, 2013), І Всеукраїнській конференції молодих учених і студентів «Актуальні проблеми сучасної науки і наукових досліджень» (Вінниця, 2013); засіданнях кафедр педагогіки й інноваційних та інформаційних технологій в освіті Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено в 20 публікаціях, 13 – у провідних наукових фахових виданнях, затверджених ВАК України, 2 – у закордонних виданнях.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків на 49 сторінках, списку використаних джерел (що містить 284 найменування, із яких 31 – іноземними мовами). Загальний обсяг роботи становить 254 сторінки, з яких основного тексту – 170 сторінок, 11 таблиць на 9 сторінках та 8 рисунків на 4 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, її актуальність і доцільність; сформульовано мету, завдання, об’єкт, предмет і гіпотезу дослідження. Схарактеризовано методологічні, теоретичні та нормативно-правові засади наукової роботи; розкрито її наукову новизну, теоретичне та практичне значення, подано відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі – **«Формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей як психолого-педагогічна проблема»** – здійснено аналіз психологічних та педагогічних аспектів компетентнісного підходу; вивчено питання формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей; схарактеризовано роль і місце мультимедійних технологій у педагогічній освіті.

Визначено, що проблема розвитку компетентності фахівців нині є актуальною, про що свідчить поява значної кількості публікацій і наукових досліджень. Компетентність відображає новий рівень вимог до особистості та професійної діяльності майбутніх учителів з погляду їхньої професійної діяльності в нових умовах розвитку суспільства й освіти. Виокремлено три етапи становлення компетентнісного підходу в освіті (1960-1970 рр.; 1970-1990 рр.; 1990 р. – т. ч.). Проаналізовано американський і європейський підходи (Німеччина, Швейцарія, Великобританія) до побудови моделі «компетентного працівника»; визначено, що в американському провідними є індивідуально-психологічні якості фахівця (дисциплінованість, самостійність, комунікативність, прагнення до саморозвитку), в європейському – здатність співробітника діяти відповідно до стандартів.

З'ясовано, що базовими поняттями компетентнісного підходу є терміни «компетентність» і «компетенція», похідним є термін «компетентний». Ці поняття є системними та багатокомпонентними. Вивчення робіт А. Бараннікова, І. Зимньої, Т. Орджі, М. Стобарта, Г. Халажа, М. Холстеда, А. Хуторського, В. Хутмахера та ін. показало, що під ключовими розуміють найбільш універсальні за своїм характером і ступенем застосування компетентності. Мета розвитку ключових компетентностей – підготовка до виходу на ринок праці компетентного й конкурентоспроможного фахівця, який має активну, відповідальну життєву позицію.

Сформульовано означення «*ключові компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей» – це особистісно-усвідомлена система надпредметних і міждисциплінарних знань, умінь і навичок, що увійшли до суб'єктивного досвіду, можуть використовуватися в різних видах педагогічної діяльності, під час розв'язування різноманітних професійних завдань; здатність до ефективного виконання певних дій не тільки в майбутній педагогічній діяльності, у гуманітарній галузі, а й для досягнення різних важливих цілей і розв'язання складних завдань у повсякденних, професійних і соціальних ситуаціях.*

Компетентності відносяться до ключових, якщо оволодіння ними допомагає майбутнім учителям гуманітарних спеціальностей установлювати зв'язки між знаннями та реальною ситуацією, обирати правильний освітній напрям і виробляти алгоритм дій його реалізації в умовах невизначеності, що є підставою для прийняття інших, більш конкретних і предметно-орієнтованих рішень. Теоретично обґрунтовано основи групування ключових компетентностей, визначено їх основну номенклатуру; уточнено компонентний склад (світоглядні (загальнокультурні), соціально-особистісні, гностичні (загальнонавчальні й пізнавальні), інформаційно-комунікаційні, комунікативні, професійно-трудові, самовдосконалення) та показники ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей.

Вивчення етимології поняття «мультимедіа» показало, що воно має кілька значень, а саме: технологія розроблення, функціонування і застосування інформації;

інформаційний ресурс; комп'ютерне програмне забезпечення; комп'ютерне апаратне забезпечення; спеціальна інтерактивна технологія, що забезпечує за допомогою технічних і програмних засобів роботу з анімованою комп'ютерною графікою і текстом, мовою, високоякісним звуком, нерухомими зображеннями і рухомим відео. Застосування засобів мультимедіа в навчальному процесі педагогічних ВНЗ сприяє: стимулюванню когнітивних аспектів навчання, таких як сприйняття й усвідомлення інформації; підвищенню мотивації; розвитку навичок спільної роботи і колективного пізнання; розвитку поглибленого підходу до навчання, і відповідно, формування глибшого розуміння матеріалу, що вивчається.

У підготовці майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей доцільно поряд із звичними засобами мультимедіа (електронні підручники та посібники; електронні словники, енциклопедії та довідники; електронні бібліотеки, електронні каталоги бібліотек; тренажери і програми тестування; освітні ресурси Інтернету; інтерактивні карти й атласи; інтерактивні конференції та конкурси; науково-дослідні роботи і проекти; дистанційні курси; DVD і CD диски з ілюстраціями та аудіо й відеоматеріалами; інтерактивна дошка, мультимедійний проектор) застосовувати сучасні мультимедіа: засоби моделювання, «Віртуальна реальність», мережеву взаємодію, сервіси (технології) Google (соціальну платформу Google+, пакет Google Apps для навчальних закладів: Gmail, Календар Google, Google Talk, Документи Google, Сайти Google, Google Відео) та ін.

Істотним недоліком у професійній підготовці майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей є їхній недостатній професіоналізм у використанні засобів мультимедіа, що негативно впливає на ефективність і рівень викладання. Випускник педагогічного ВНЗ повинен не тільки володіти знаннями в предметній галузі, а й бути фахівцем у сфері застосування засобів мультимедіа в майбутній професійній діяльності. Очевидно, що вирішення проблем доречної і виправданої інформатизації навчання повинно здійснюватися комплексно й систематично. Навчання коректному, виправданому і слушному використанню засобів мультимедіа повинно увійти до змісту підготовки вчителів, особливо гуманітарних спеціальностей.

У другому розділі − **«Організаційно-педагогічні умови формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа»** − на основі аналізу психологічної, педагогічної та методичної літератури і досвіду роботи ВНЗ визначено та теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови та побудовано модель формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа.

На основі результатів вивчення науково-педагогічних досліджень, аналізу сукупності актуальних і перспективних вимог МОН України визначено зміст, форми та методи формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа як компонентів діяльності педагогічних ВНЗ та реалізації Галузевих стандартів вищої освіти України. А саме: реалізація особистісно орієнтованої парадигми; створення умов суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників педагогічного процесу; оптимальне поєднання традицій та інновацій у процесі вибору форм і методів організації навчального процесу. Побудовано модель формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа (рис. 1).

Рис. 1. Модель формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа

У дослідженні питання побудови навчального процесу із застосуванням засобів мультимедіа на основі інноваційних технологій розглянуто як з точки зору загальних підходів до самого процесу, так і з точки зору специфічних вимог до засобів навчання. Розроблено класифікацію засобів мультимедіа, що застосовуються в педагогічних ВНЗ: мультимедійні курси лекцій; мультимедійні тренажери та віртуальні моделі; мультимедійні засоби контролю; Веб-технології; мультимедійні навчальні системи (E-learning); інтелектуальні навчаючі системи. Проаналізовано вимоги до адаптивності, інтерактивності, мультимедійності, розвитку інтелектуального потенціалу студента, системності та структурно-функціонального подання навчального матеріалу. Додатково представлені авторські вимоги до мотивації і потреб студентів; реалізації особистісних інтересів і бажаних стилів навчання; стимулювання пізнавальної активності; організації індивідуальної та групової роботи; діагностики рівня знань та здібностей; індивідуалізації процесу самоосвіти; співробітництва та активної форми зворотного зв'язку; моніторингу труднощів і шляхів їх подолання за рахунок зазначених засобів мультимедіа. Доведено, що для збільшення обсягу засвоєння теоретичних знань необхідно розробити структуру та зміст мультимедійних курсів лекцій; практичних умінь і навичок – мультимедійних тренажерів і моделей, самоконтролю та перевірки – мультимедійних засобів контролю.

У дисертації доведено, що в процесі роботи у проектах відбувається комплексна взаємодія концептуальної, ілюстративної, тренажерної, контролюючої та ін. складових проектної діяльності, що дозволяє найбільш ефективно досягати прогнозованих результатів професійної підготовки і розкривати потенційні можливості кожного студента. Зважаючи на специфіку гуманітарних дисциплін, проектні технології можуть забезпечити необхідні умови для активізації пізнавальної і мовленнєвої діяльності кожного студента.

Проведено аналіз дидактичних властивостей низки Веб-технологій (соціальні пошукові системи, засоби для збереження закладок, створення та редагування документів, соціальні сервіси збереження мультимедійних ресурсів, соціальні геосервіси, що застосовуються в гуманітарній освіті, проаналізовано питання розробки та наповнення електронних навчально-методичних комплексів для E-learning. Незважаючи на різноманітність підходів до створення та застосування виокремлених засобів мультимедіа, показано можливість виділення загальної послідовності технологічних етапів, необхідних і достатніх для практичної реалізації методичних, психологічних і організаційних аспектів мультимедіа. Аргументовано, що мультимедіа мають бути не засобом подання та відпрацювання навчального матеріалу, а виконувати допоміжну функцію. Наголошуємо на тому, що кращі результати досягаються за умови інтеграції традиційних та інноваційних технологій навчання.

Серед різноманіття засобів мультимедіа, що застосовуються в педагогічних ВНЗ з метою формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей, нами виділено Веб-квести, навчання в яких дозволяє реалізувати одну із форм контекстного навчання – квазіпрофесійну діяльність (студенти «виходять» за межі одержання й опрацювання інформації з вузької теми та шляхом включення в модельовані ситуації розв'язують професійні завдання, питання комунікації й соціальної взаємодії). Проаналізовано терміни «моделювання», «контекстне навчання», «квазіпрофесійна діяльність» та «Веб-квест».

Сформульовано означення *Веб-квесту – це проектне моделювання цілісної структури квазіпрофесійної діяльності майбутніх учителів, для реалізації якого використовуються засоби мультимедіа та Інтернет-ресурси.*

Узагальнення розроблених підходів до організації та будови Веб-квестів дозволило визначити найбільш оптимальну структуру професійно орієнтованих Веб-квестів: 1. Вступ. 2. Завдання. 3. Ресурси (посилання). 4. Процес виконання. 5. Оцінювання. 6. Висновок. 7. Сторінка викладача. Розроблено та апробовано низку Веб-квестів німецькою та англійською мовами. Вмотивовано, що Веб-квест поєднує ідеї проектного методу та моделювання квазіпрофесійних ситуацій у Веб-середовищі засобами мультимедіа, з'єднуючи і комбінуючи різні інформаційні ресурси новими способами. Доведено, що працюючи у Веб-квестах, студенти мають відмовитися від ролі споживача знань і стати активними суб'єктами – творцями процесу розроблення індивідуальної траєкторії освіти, визначення конкретних ключових компетентностей, необхідних для освоєння додаткових інформаційних ресурсів і вмінь. Прагнення до самоосвіти, самовдосконалення – ось головний результат правильно організованої квазіпрофесійної діяльності студентів засобами Веб-квестів і запорука формування їхніх ключових компетентностей засобами мультимедіа на високому рівні.

Визначено, що актуалізація проблем самоосвіти та самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів нероздільно пов'язана з процесами модернізації освіти, переходом на нові стандарти на компетентністій основі, питаннями формування ключових компетентностей. У дослідженні ми розглядали самоосвіту, як форму підвищення рівня сформованості їх ключових компетентностей, що дозволяє, з одного боку, самостійно вибудовувати і реалізовувати самостійну навчально-пізнавальну діяльність, а з іншого – сприяє вдосконаленню рівня самоосвіти, що проявляється в здатності й готовності фахівців до реалізації знань, умінь і практичного досвіду в досягненні поставленої навчальної мети. Самостійну навчально-пізнавальну діяльність майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей – як багатопланове, багаторівневе утворення, що включає систему індивідуальної та групової навчальної діяльності та здійснюється під опосередкованим керівництвом викладачів із застосуванням засобів мультимедіа, стимулює їхню пізнавальну активність, мотиваційну спрямованість, розвиває інтелектуальні здібності, професійні навички, вміння і потреби в самоосвіті.

Доведено, що на практиці недостатньо системно розроблені не тільки методи організації і самоорганізації самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей, а й ресурси диференціації навчально-пізнавальної діяльності, що забезпечують розвиток їхніх творчих здібностей, до яких відносяться і засоби мультимедіа, найважливішими характеристиками яких є багатоканальність і полімодальність сприйняття інформації. Виділено низку засобів мультимедіа, що найбільш доцільно використовувати для стимулювання самоосвіти та самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. Визначено, що однією із найбільш ефективних є робота в освітніх блогах: викладача, студента, групи, проекту, блог-квестах.

Підготовлено та впровадженно блог викладача та блог-квест «Підготовка майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа». Роботу в них розглянуто через технологічний підхід до організації самоосвіти, що включає

способи діагностики формування ключових компетентностей; форми і види консультування; прийоми і методи перетворення початкового рівня самоосвіти у новий конструктивний досвід самоосвітньої навчально-пізнавальної діяльності. Розроблено алгоритм роботи у блогах, що включає етапи науково-методичного супроводу самоосвіти студентів педагогічних ВНЗ, кожний із яких забезпечує диференціацію змісту і форм навчання, орієнтованих на підвищення рівня самоосвіти майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей.

У третьому розділі – **«Експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа»** – розкрито методику організації і проведення дослідно-експериментальної роботи; проведено узагальнення результатів педагогічного експерименту.

Дослідно-експериментальна робота з вивчення ефективності формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа на основі визначених організаційно-педагогічних умов проводилася у три взаємопов'язаних етапи – з 2008 по 2013 рік: *констатувальний* (2008-2009 рр.); *формувальний* (2010-2012 рр.); *узагальнювальний* (2012-2013 рр.). У експерименті взяли участь 714 студентів та 67 викладачів.

На констатувальному етапі дослідження проведено діагностику (грудень 2009 р.) рівня сформованості ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей за ціннісно-мотиваційним (вивчено мотиви навчальної діяльності, підготовки до професійної діяльності та удосконалення пізнавальної діяльності); когнітивним (проведено тестування, що включало альтернативні тести, тести множинного вибору, тести з відповіддю, що вільно задається, тести на складність); діяльнісно-практичним (досліджено труднощі, що виникали в студентів у ході навчання із застосуванням ІКТ; визначено суб'єктивну оцінку сформованості умінь оптимально використовувати набуті професійні знання, застосовувати засоби мультимедіа). Усього в дослідно-експериментальній роботі на цьому етапі взяло участь 497 студентів та 49 викладачів експериментальних ВНЗ.

З'ясовано, що при загальному позитивному ставленні до використання в навчальному процесі ІКТ і засобів мультимедіа, усвідомленні переваг їхнього застосування, студенти одержували значні навантаження, швидко втомлювалися, потребували постійної допомоги та консультацій. Тільки частина студенів усвідомлювала переваги застосування засобів мультимедіа на основі інноваційних технологій, можливості професійної підготовки в проектній діяльності, роботі у Веб-квестах, блогах. Більшість студентів оцінили рівень набутих знань (45,86%), умінь і навичок (47,77%) із застосування засобів мультимедіа як достатній.

На формувальному етапі дослідно-експериментальної роботи для вирішення визначених на констатувальному етапі проблем із урахуванням зроблених висновків визначено пріоритетні напрями вдосконалення процесу формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа. Здійснено відбір і вирівнювання контрольних (КГ) (110 студентів) та експериментальних (ЕГ) (107 студентів) груп; на основі статистичного аналізу результатів вхідного контролю з використанням t-критерію Стьюдента (для незалежних змінних) і критерію згоди Пірсона χ^2 доведено, що КГ і ЕГ є однорідними.

Як і на констатувальному етапі дослідження, діагностика рівня сформованості ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей проводилася за ціннісно-мотиваційним, когнітивним та діяльнісно-практичним компонентами.

Вивчення мотиваційної сфери показало, що у студентів ЕГ значно зросли такі пізнавальні мотиви: готовність до засвоєння нових знань засобами мультимедіа; співпраця та дослідження засобами ІКТ; відповідальність за результати наукової творчості, що забезпечило значне зростання професійних мотивів: теоретичне осмислення засад професійної діяльності; професійне зростання, саморозвиток; відповідальність за результати професійної діяльності.

На цьому етапі проведено тестування з метою визначення відповідності повноти засвоєння психолого-педагогічних, спеціальних і методичних знань (когнітивний компонент) студентами заданим на початку експерименту дидактичним цілям (за результатами складання екзаменаційної сесії). Дослідження достовірності одержаних результатів проводилося з використанням t-критерію Стьюдента (при залежних вибірках), до яких відносяться результати ЕГ на початку і після експерименту. Статистична перевірка підтвердила, що різниця між вибірками є достовірною, тобто під впливом використання визначених організаційно-педагогічних умов майбутні вчителі гуманітарних спеціальностей набувають більш високого рівня розвитку ключових компетентностей.

Аналіз результатів оцінки ефективності впровадження організаційно-педагогічних умов у підготовку майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей відповідно до когнітивного компоненту (повноти засвоєння психолого-педагогічних, спеціальних і методичних знань) свідчить про те, що його істотне зростання відбулося через збільшення групи студентів із професійним рівнем знань (у ЕГ із 2,8% до 14,02%, у КГ з 9,09% до 10%) і високим рівнем знань (у ЕГ із 44,86% до 55,14%, у КГ із 46,36% до 51,82%).

На початку та після завершення експерименту проведено самооцінку студентами ЕГ і КГ рівня готовності до формування ключових компетентностей засобами мультимедіа. Визначено, що після експерименту студенти ЕГ мали сформовані ключові компетентності на більш високому рівні (рис. 2), більш свідомо й відповідально ставилися до застосування засобів мультимедіа в майбутній професійній діяльності, усвідомлювали комунікативні проблеми та знали шляхи їх розв’язання.

Проведене анкетування з метою виявлення суб’єктивної оцінки сформованості умінь оптимально використовувати набуті професійні знання, застосовувати ІКТ і засоби мультимедіа, показало, що зріс відсоток студентів ЕГ з 27,10% до 47,66%, які вважали, що робота із засобами мультимедіа та ІКТ стимулювала у них бажання глибшого вивчення гуманітарних дисциплін (у КГ з 28,18% до 38,18%). Під час експериментального навчання особливе значення нами надавалося використанню засобів мультимедіа на основі інноваційних технологій, що, будучи спрямованими безпосередньо на вдосконалення ключових компетентностей, сприяли формуванню стійкого професійного інтересу до цього феномену, актуалізували можливість їх застосування під час самоосвіти та самостійної навчально-пізнавальної діяльності, підвищували рівень знань, практичних умінь та навичок і тим самим вирішували проблему розвитку ціннісного ставлення студентів до вдосконалення набутих ключових компетентностей.

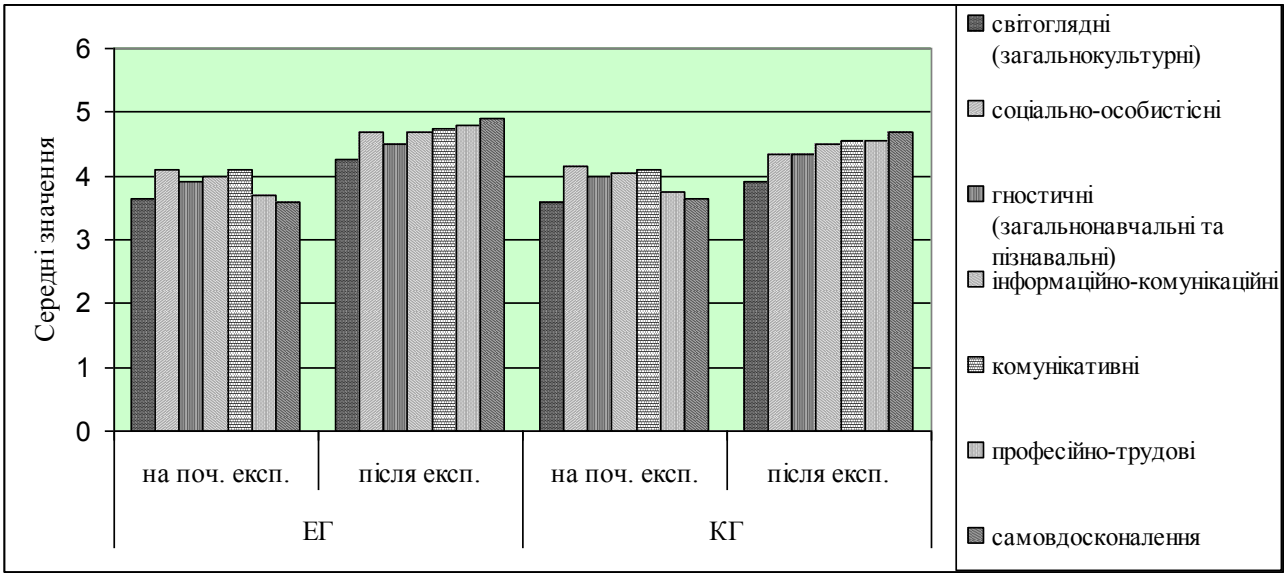

Рис. 2. Динаміка самооцінки рівня сформованості ключових компетентностей у студентів ЕГ і КГ на початку та після експерименту

Досліджувалися також умови, що сприяють інноваційній діяльності професорсько-викладацького складу, зокрема, ступінь оволодіння ними засобами мультимедіа та інноваційними технологіями. Результати анкетування підтвердили необхідність поєднання традиційних засобів і технологій навчання з мультимедіа, підвищення кваліфікації у галузі розробки та застосування електронних навчально-методичних комплексів, Веб-квестів, блогів та інших засобів мультимедіа.

На узагальнювальному етапі систематизовано й опрацьовано експериментальні дані методами математичної статистики, підсумовано добуті результати, сформульовано основні висновки й рекомендації, визначено перспективи подальших досліджень, видано методичні рекомендації та здійснено літературне оформлення результатів дисертаційного дослідження в кандидатську дисертацію.

Отже, мета досягнута, завдання розв’язані, гіпотеза підтверджена.

У **загальних висновках** викладено основні результати теоретичного та емпіричного дослідження.

1. Проведений аспектний аналіз досліджень щодо застосування компетентнісного підходу показав, що нині вчені зустрічаються з достатньою складним і неоднозначно розв’язуваним завданням визначення як змісту понять «компетенції» та «компетентності», так і достатньо аргументованих підстав розмежування ключових компетентностей та обсягу компонентів, що до них входять. Це, в свою чергу, ускладнює і розробку підходів (процедур, критеріїв, інструментів) до їхнього оцінювання. Доведено, що питання формування та розвитку ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей потрібно розглядати в руслі досягнення студентами особистісно значущих для них цілей. Головна відмінність компетентнісної освіти від традиційної полягає в тому, що в її основу ставляться міждисциплінарні, інтегровані вимоги до результатів підготовки, а цілі освіти «прив’язуються» до професійної діяльності. Компетентності, і насамперед ключові, включають здатність, готовність до пізнання і ставлення (образи поведінки), що необхідні для виконання тієї чи іншої діяльності.

У дослідженні визначено, що проблема застосування мультимедіа в освіті є

багатоаспектною. Відповідно до завдань дослідження проаналізовано термінологію, уточнено поняття «мультимедіа», виділено психолого-педагогічні аспекти використання мультимедіа в освіті, виділено переваги їхнього використання. Визначено, що поняття мультимедіа взагалі і засобів мультимедіа зокрема, з одного боку тісно пов'язане з комп'ютерною обробкою і представленням різнотипної інформації і, з іншого боку, створює базу функціонування засобів ІКТ, що істотно впливають на ефективність освіти. Наявність і впровадження засобів мультимедіа сприяє появі відповідних комп'ютерних програмних засобів, їх змістовому наповненню, розробленню нових методів навчання і технологій інформатизації професійної діяльності педагогів. Обґрунтовано, що вирішення проблем доречної і виправданої інформатизації навчання має здійснюватися комплексно і систематично; навчання коректному, виправданому і слушному використанню засобів мультимедіа повинне увійти до змісту підготовки педагогів.

2. Гуманітарні науки – дисципліни, що вивчають людину у сфері її духовної, розумової, моральної, культурної і громадської діяльності. За обсягом, предметом і методологією вивчення вони часто ототожнюються або перетинаються з соціальними науками, протиставляючись при цьому природничим і точним наукам. Тому особливо актуальною є підготовка учителів гуманітарних спеціальностей до ефективного застосування засобів мультимедіа та їх використання в майбутній професійній діяльності.

З'ясовано, що застосування засобів мультимедіа в навчальному процесі педагогічних ВНЗ приведе до підвищення ефективності формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей, якщо забезпечити реалізацію таких організаційно-педагогічних умов: побудова навчального процесу із застосуванням засобів мультимедіа на основі інноваційних технологій; розроблення та застосування Веб-квестів як засобу моделювання квазіпрофесійної діяльності для розвитку ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей; використання засобів мультимедіа для самоосвіти та стимулювання самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Побудовано модель формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа, структурними елементами-блоками якої є: цільовий; теоретико-методологічний; організаційний; критеріально-оціночний; результативний. Визначено функції та зміст кожного із зазначених блоків моделі. Розроблена модель забезпечує інтеграцію традиційних та інноваційних технологій навчання на основі застосування засобів мультимедіа, активну проектну діяльність майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. На її основі розроблено низку дидактичних матеріалів, що забезпечують профільно-орієнтовану діяльність студентів і педагогів у галузі ІКТ і засобів мультимедіа.

3. Відповідно до визначених компонентів формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа виділено критерії (сформованість мотивації до педагогічної діяльності, до застосування засобів мультимедіа в навчанні і самовдосконаленні, ціннісне ставлення студентів до майбутньої професійної діяльності (ціннісно-мотиваційний компонент); повнота засвоєння системи психолого-педагогічних, спеціальних і методичних знань (когнітивний компонент); сформованість умінь оптимально

використовувати набуті професійні знання, доцільно застосовувати ІКТ і засоби мультимедіа; їх ґрунтовність, логічність, цілісність і правильність (діяльнісно-практичний компонент)) та рівні (початковий, елементарний, достатній, високий, професійний) сформованості ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа.

У дослідженні експериментально перевірено ефективність організаційно-педагогічних умов. Поетапно проведена дослідно-експериментальна робота підтвердила, що використання засобів мультимедіа слугує ефективним способом організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей; формує відповідні ключові компетентності: світоглядні (загальнокультурні), соціально-особистісні, гностичні (загальнонавчальні й пізнавальні), інформаційно-комунікаційні, комунікативні, професійно-трудові, самовдосконалення; розвиває творче мислення, допомагає формувати на цій основі мотивацію до навчальної, пізнавальної та професійної діяльності.

Доведено, що системне застосування засобів мультимедіа з метою формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей як сукупності особистісних і професійних якостей вимагає перебудови свідомості викладачів педагогічних ВНЗ, творчої роботи з перегляду власної ролі і функцій, підвищення своєї компетентності. Це пояснюється тим, що виховати в своїх студентів потребу в самоосвіті, в збагаченні власних знань може лише той педагог, який сам постійно і систематично займається самоосвітою, працює над удосконаленням своєї власної кваліфікації. Особливістю самоосвіти є те, що в даному процесі викладач виступає і суб'єктом, і об'єктом самоосвітньої діяльності. У процесі самоосвіти відбувається розвиток та збагачення знань і вмінь педагога на основі сформованих у нього освітніх потреб.

4. Проведений аналіз кількісних і якісних результатів дослідно-експериментальної роботи показав, що вихідна методологія є правильною, висунута гіпотеза знайшла своє підтвердження, завдання наукового пошуку вирішені, мета дослідження досягнута. Обґрунтовані теоретичні та практичні висновки мають суттєве значення для використання засобів мультимедіа в гуманітарній освіті, а також для підвищення рівня сформованості ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей.

За результатами досліджень розроблено дидактичні матеріали та укладено методичні рекомендації для професорсько-викладацького складу, студентів педагогічних ВНЗ щодо формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа.

Дисертаційне дослідження, звісно, не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. Подальшого опрацювання, вдосконалення вимагає проблема визначення стандартів інформаційної підготовки студентів; питання розробки інноваційних та інтегрованих методик застосування засобів мультимедіа та їх упровадження в гуманітарну освіту, формування готовності майбутніх учителів до науково-дослідної діяльності засобами ІКТ, удосконалення комп'ютерних засобів моніторингу якості професійної підготовки. Ми також уважаємо за необхідне подальше дослідження умов стимулювання самостійної навчально-пізнавальної діяльності та самоконтролю студентів засобами мультимедіа.

Основні результати дослідження викладені в таких публікаціях автора:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Лановенко А. О. Психолого-педагогічні проблеми впровадження нових інформаційних технологій в навчальний процес / А. О. Лановенко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. ; редкол. І. А. Зязюн (голова) та ін. — Київ-Вінниця : ООО «Планер», 2005. — [вип. 8]. — С. 48-54.

2. Лановенко А. О. Мультимедійні засоби в навчальному процесі / А. О. Лановенко // Педагог професійної школи : зб. наук. пр. — Київ, 2005. — [вип. VII]. — С. 179-185.

3. Лановенко А. О. Підготовка майбутнього вчителя філологічного профілю на основі компетентнісного підходу / А. О. Лановенко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць ; редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. — Київ-Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2010. — [вип. 25]. — С. 410-415.

4. Лановенко А. О. Особливості використання соціальних сервісів у навчальному процесі вищих навчальних закладів / А. О. Лановенко // Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності : зб. наук. пр. ; редкол. : М. М. Козяр (голова) та ін. — Львів : ЛДУ БЖД, 2010. — [№ 4, част. ІІ]. — С. 134-141.

5. Лановенко А. О. Використання засобів мультимедіа при підготовці вчителів гуманітарних спеціальностей / А. О. Лановенко // Комп'ютерно-інтегровані технології : освіта, наука, виробництво : науковий журнал ; редкол. : В. Д. Рудь (голова) та ін. — Луцьк : Вид-во Луцького національного технічного університету, 2011. — № 4. — С. 50-55.

6. Лановенко А. О. Компонентний склад і показники ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей / А. О. Лановенко // Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень : зб. наук. пр. ; редкол. : Р. С. Гуревич (голова) та ін. — Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2012. — [вип. 1]. — С. 354-358.

7. Лановенко А. О. Мультимедіа як засіб і технологія навчання майбутнього вчителя / А. О. Лановенко // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи : зб. наук. пр. ; редкол. : Л. Б. Лук'янова (голова) та ін. — К.-Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2012. — [вип. 5]. — С. 274-280.

8. Лановенко А. О. Використання комп'ютерних технологій у підготовці майбутнього вчителя гуманітарних дисциплін / А. О. Лановенко // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи : зб. наук. пр. ; [за ред. М. М. Козяра та Н. Г. Ничкало]. — Ч. 2. — Львів : ЛДУ БЖД, 2012. — С. 42-45.

9. Лановенко А. О. Использование информационно-образовательной среды в подготовке компетентного педагога / А. О. Лановенко // Материалы международной научно-практической конференции «Академическая наука – проблемы и достижения». — М., 2013. — С. 101-103.

10. Лановенко А. О. Анализ ключевых компетентностей будущих учителей гуманитарных специальностей / А. О. Лановенко // Материалы международной

научно-практической конференции «Психология и педагогика: методика и проблемы практического применения». — Новосибирск, 2013. — С. 127-132.

Опубліковані праці апробаційного характеру

11.Лановенко А. О. Формування комунікативних умінь студентів / А. О. Лановенко // Вісник Черкаського університету. Серія : педагогічні науки : зб. наук. пр. ; редкол. : А. І. Кузьмінський (голова) та ін. — Ч. ІІ. — Черкаси, 2011. — [вип. 211]. — С. 95-101.

12.Лановенко А. О. Формування самоосвітньої компетентності в процесі використання проектної технології / А. О. Лановенко // Вища освіта України. — К. : Вид-во «Гнозис», 2011. — Додаток 2 до №3. — [том 4 (29)]. — С. 212-218.

13.Лановенко А. О. Формування комунікативної компетенції майбутніх учителів гуманітарного профілю / А. О. Лановенко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : педагогіка і психологія ; редкол. : О. В. Глузман (голова) та ін. — Ч. І. — Ялта : РВНЗ «Кримський гуманітарний інститут», 2011. — [вип. 34]. — С. 232-237.

14.Лановенко А. О. Компетентнісний підхід у професійній підготовці фахівців / А. О. Лановенко // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. ; [за ред. Л. Л. Товаржнянського, О. Г. Романовського]. — Харків : НТУ «ХПІ», 2011. — [вип. 29 (33)]. — С. 44-50.

15.Лановенко А. О. Розвиток інформаційної компетентності викладача інноваційного ВНЗ / А. О. Лановенко // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи : зб. наук. пр. / редкол. : Л. Б. Лук'янова (голова) та ін. — К.-Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2012. — [вип. 4]. — С. 155-161.

16.Лановенко А. О. Підготовка майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами Веб-квестів / А. О. Лановенко // Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень : зб. наук. пр. ; редкол. : Р. С. Гуревич (голова) та ін. — Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2013. — [вип. 1(4)]. — С. 79-83.

17.Лановенко А. О. Організаційно-педагогічні умови формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа : методичні рекомендації / А. О. Лановенко. — Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2013. — 112 с.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

18.Лановенко А. О. Дистанційне навчання – педагогічна технологія XXI століття / А. О. Лановенко // Наукові записки. Серія : педагогічні науки : зб. наук. пр. — Ч. 1. — Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2005.— [вип. 60]. — С. 80-86.

19.Лановенко А. О. Інформаційна культура викладача та студента у новому освітньому просторі / А. О. Лановенко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : педагогіка : зб. наук. пр. ; редкол. М. Вашуленко (голова) та ін. — Тернопіль : ТНПУ, 2005. — № 5. — С. 54-60.

20.Лановенко А. О. Сучасний підхід у викладанні іноземних мов / А. О. Лановенко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць ; редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. — Київ-Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2012. — [вип. 30]. — С. 259-265.

Лановенко А. О. Формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа. − Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 − теорія і методика професійної освіти. − Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, МОН України, Вінниця, 2014.

У дисертації проаналізовано психолого-педагогічні аспекти формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей; здійснено аналіз застосування засобів мультимедіа в освіті.

Визначено та досліджено організаційно-педагогічні умови (побудова навчального процесу із застосуванням засобів мультимедіа на основі інноваційних технологій; розроблення та застосування Веб-квестів як засобу моделювання квазіпрофесійної діяльності для розвитку ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей; використання засобів мультимедіа для самоосвіти та стимулювання самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів) та модель формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа. Уточнено компоненти, критерії та рівні сформованості ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа.

Експериментально перевірено ефективність визначених організаційно-педагогічних умов. За результатами досліджень розроблено дидактичні матеріали та укладено методичні рекомендації для професорсько-викладацького складу, студентів педагогічних ВНЗ щодо формування ключових компетентностей майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами мультимедіа.

Ключові слова: вчителі гуманітарних спеціальностей, компетентність, ключові компетентності, засоби мультимедіа, інформаційно-комунікаційні технології.

Лановенко А. А. Формирование ключевых компетентностей будущих учителей гуманитарных специальностей средствами мультимедиа. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, МОН Украины, Винница, 2014.

В диссертации проанализированы психолого-педагогические аспекты формирования ключевых компетентностей будущих учителей гуманитарных специальностей; осуществлен анализ применения средств мультимедиа в образовании.

Определено, что проблема развития компетентности специалистов в психолого-педагогической науке сейчас очень актуальна. Базовыми понятиями компетентностного подхода являются термины «компетентность» и «компетенция», производным является «компетентный». Ориентируясь на разработки ученых по реализации компетентностного подхода, с учетом специфики проводимого исследования нами определены компонентный состав (мировоззренческие (общекультурные), социально-личностные, гностические, общеучебные и познавательные), информационно-коммуникационные, коммуникативные, профессионально-трудовые, самосовершенствования) и показатели ключевых компетент-

ностей будущих учителей гуманитарных специальностей.

В контексте указанных научных подходов сформулированы организационно-педагогические условия, обеспечивающие высокий уровень формирования ключевых компетентностей будущих учителей гуманитарных специальностей средствами мультимедиа (построение учебного процесса с применением средств мультимедиа на основе инновационных технологий, разработка и применение Веб-квестов как средства моделирования квазипрофессиональной деятельности для развития ключевых компетенций будущих учителей гуманитарных специальностей, использование средств мультимедиа для самообразования и стимулирования самостоятельной учебно-познавательной деятельности студентов). Разработана модель и охарактеризованы ее структурные элементы-блоки: целевой; теоретико-методологический; организационный; критериально-оценочный; результативный.

С учетом определенных компонентов (ценностно-мотивационный, когнитивный и деятельностно-практический) выделены критерии (сформированность мотивации к педагогической деятельности, к применению средств мультимедиа в обучении и самосовершенствовании; ценностное отношение студентов к будущей профессиональной деятельности; полнота усвоения системы психолого-педагогических, специальных и методических знаний; сформированность умений оптимально использовать приобретенные профессиональные знания, целесообразно применять ИКТ и средства мультимедиа, их основательность, логичность, целостность и правильность) и уровни: начальный, элементарный, достаточный, высокий, профессиональный сформированности ключевых компетентностей будущих учителей гуманитарных специальностей средствами мультимедиа.

Разработана классификация средств мультимедиа, что применяются в педагогических вузах с целью формирования ключевых компетентностей будущих учителей гуманитарных специальностей: мультимедийные курсы лекций; мультимедийные тренажеры и виртуальные модели; мультимедийные средства контроля; Веб-технологии; мультимедийные обучающие системы (E-learning); интеллектуальные обучающие системы. Рассмотрены требования к адаптивности, интерактивности, мультимедийности, развитию интеллектуального потенциала студента, системности и структурно-функционального представления учебного материала.

Установлено, что мультимедиа должны быть не средством подачи и обработки учебного материала, а лишь вспомогательным средством в осуществлении учебного процесса, лучших результатов их применение дает в процессе интеграции традиционных и инновационных технологий обучения. Иными словами, они не заменяют традиционные формы и методы формирования ключевых компетентностей, но позволяют более быстро и эффективно достигать поставленных целей и задач.

Проанализированы термины «моделирование», «контекстное обучение», «квазипрофессиональная деятельность» и «Веб-квест». Сформулировано определение Веб-квеста – это проектное моделирование целостной структуры квазипрофессиональной деятельности будущих учителей, для реализации которого используются средства мультимедиа и Интернет-ресурсы. Определена наиболее оптимальная структура профессионально ориентированных Веб-квестов, которые могут применяться с целью формирования ключевых компетентностей будущих учителей гуманитарных специальностей: 1. Введение. 2. Задачи. 3. Ресурсы (ссылки).

4. Процесс выполнения. 5. Оценивание. 6. Выводы. 7. Страница преподавателя.

Рассмотрено самообразование как систематическая педагогическая деятельность, с учетом закономерной взаимосвязи самообразования учителя и создание условий для самостоятельной учебно-познавательной деятельности. Установлено, что именно самообразование помогает будущим учителям воспринимать новые идеи, заниматься инноватикой, самосовершенствоваться профессионально.

Определен ряд средств мультимедиа, которые наиболее целесообразно использовать для стимулирования самообразования и самостоятельной учебно-познавательной деятельности будущих учителей гуманитарных специальностей, определено, что одним из наиболее эффективных является работа в образовательных блогах: преподавателя, студента, группы, проекта, блог-квестах.

Экспериментально проверена эффективность определенных организационно-педагогических условий. По результатам исследований разработаны дидактические материалы и методические рекомендации для профессорско-преподавательского состава, студентов педагогических вузов по формированию ключевых компетентностей будущих учителей гуманитарных специальностей средствами мультимедиа.

Ключевые слова: учителя гуманитарных специальностей, компетентность, ключевые компетентности, средства мультимедиа, информационно-коммуникационные технологии.

Lanovenko A. O. Formation of the key competencies of future teachers of humanities using multimedia. – Manuscript.

Dissertation for candidate of pedagogical science scientific degree according to the specialty 13.00.04 – theory and methods of professional education. – Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskiy, Ministry of Education and Science of Ukraine, Vinnytsia, 2014.

The author has analyzed the psychological and pedagogical aspects of the key competencies of future teachers of humanities, analyzed the use of multimedia in education.

The organizational and pedagogical conditions (construction of the learning process with the use of multimedia based on innovative technologies; development and application of web-quests as a means of modeling of kvaziproffesional activities for the development of the key competencies of future teachers of humanities; the use of multimedia for self-education and stimulation of self-training activity of students) as well as the model of the formation of key competencies of future teachers of humanities using multimedia were identified and investigated in the current dissertation. The components, criteria and levels of formation of key competencies of future teachers of humanities using multimedia were specified.

The effectiveness of certain organizational and pedagogical conditions were experimentally verified. According to the results of the research the didactic materials were developed and the methodological guidelines for professorial and teaching staff, students of pedagogical universities on the formation of the key competencies of future teachers of humanities with the use of multimedia were prepared.

Keywords: teachers of humanities, competence, key competencies, multimedia tools, information and communication technologies.

Підписано до друку 15.05.2014 року
Гарнітура Times New Roman.
Формат 60Х90/16. Ум. др. арк. 0,99
Наклад 100 примірників

Видавець і виготівник ТОВ фірма «Планер»
Реєстраційне свідоцтво про внесення суб”єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців серія ДК № 3506 від 25.06.2014 р.
21050, м. Вінниця, вул. Визволення, 2
Тел. (0432) 52-08-64; 52-08-65
http://www.planer.com.ua
E-mail: sale@planer.com.ua